

NEMZETI TÁRSALKODÓ.

Első félév.

Kolozsvár, május' 7kén, 1841.

19. szám.

Tartalom: A' selyemtenyésztésről, 145. l. Könyvismertetés, (Nyárádmenti) 151. l.

A' selyemtenyésztésről.*

Számos hírlapok ét folyóiratok ajánlják a' földbirtokosoknak a' selyemtenyésztést; de annak valódi haszna egyhamar azokban felnem található; ámbár azt nagyon könnyen átláthatjuk, ha ezek figyelmünket méltandják: tapasztalás szerint nyolcz mázsa eperlevél kívántatik eledelül egy lat tojásból lett selyembogaraknak, ezek, ha rosszul sikerül a' tenyésztés, legalább 30, ha közepszerűleg 55—70, ha jól 80, sőt 90 font selyembogót is adnak. 60 fontot közép számmal vévén, következő haszonszámítás fordul elő: egy lat tojásnak az ára 2 f. p., a' levelek' összeszedésére szükséges 8 napszamos, a' selyembogarakkal való bánásra 14, ** összesen 22, kik a' falun általában 12 p. kr. fogadva, jönnek 4 fl. 24 kr. Ide lehet számítani 36 kr., ha talán hidegebb volna fűtésre, azonfelül a' szükséges eszközök' javítására 's más effélékre 2 f., úgy az összes költség fog 9 pengő forintokra rugni. — A' selyembogókat eladhatni Kolozsvártt *** 's minthogy fontjának közönséges ára 30 p. kr., 60 fontért békapandók 30 p. forintok.

* Némethől fordítatott.

** Minthogy 5 lat tojásnak a' bogarai első 14 nap csak egy embert, következő 16 nap kettőt foglalnak el, naponként pedig 18 óranyi munkát kívánnak, így minden napra 1½ napszámot számítván, egy illy tenyésztésre 69—70 napszám jut, következőleg egy latra 14.

*** A' Népkertben építendő selyemfonó gyárban.

Egy holdföld illendően eperfákkal és csemetékekkel ellátva évenként a' föld' különbsége szerint 150—250 mázsa levelet ad, következőleg 20—30 lat tojásból lett bogaraknak elegendő eledelt nyujt, 's így bizonyos 500—700 forint jövedelemmel gazdagítja a' tenyésztőt, mellynek legalább felét tiszta haszonnak méltán lehet tekinteni. Azonban hogy ezen dús jövedelem csökkenni fog, ha egy lat tojás kevesebbet mint 60 font gubót ad, vagy talán ha gondatlanság által 30 fontnál még jóval is alább szállna, hogy még kárt is szenvedhet, kétséget nem szenved. Ha az északi Franciaország az újabb selyemtenyésztés' módja szerint 8 mázsa eperlevélből előmutathat 60—70 font gubót, hol az éghajlat csaknem megegyez a' miénkkel, nincs elegendő ok, miért nem várhatnók mi is faradságunk' hasonló jutalmát, ha a' tenyésztésben szükséges figyelmünket és szorgalmunkat meg nem tagadjuk. De ez honunkban — a' mi sajnos — majd sehol sem történt 's a' sikeretlenség' oka az éghajlatnak, nem pedig a' fonák bánásmódnak tulajdonítatott. Mi volna jobb és helyesebb, mintha magok a' földbirtokosok ezen érdekes tárgyra figyelmüket fordítanák 's munkás példájok által, legszebb haszon mellett, az adózó népnek is a' gazdaság' ezen nem megvetendő ágára utat nyitnának!!!

Ha bizonyosság' szempontjából akarjuk a' selyemtermesztést tekinteni, azonnal alapos okok azt ajánlani fogják. Nyilvános, hogy a'



mezei gazdaság fő fogyatkozást szenved a bizonytalanság miatt, melyet az idő viszontagságai okoznak. Mert vagy sok, vagy kevés az eső, vagy az nem mindenkor legjobb idő tájban van, egykor a hideg, máskor a nagy meleg ártalmas, soha sem tesz az ég végképpen eleget, 's hol elfagy szőlőnk, 's hol a nagy hőség kiégeti takarmányunkat, itt a hernyó emészti fel gyümölcsünket, ott a felesleges nedv rothasztja burgonyánkat, majd a vihar dönti meg őszi vetéseinket, majd pedig a tavaszi a nagy szárazság miatt ki nem kelhet 's gyakran löherénk' és repczénk' magja kipereg, szóval nincs olyan mezei természetmenny, melly e' féle csapások alá ne volna vetve. Ellenben a fákat és erdőket annak idejében nem zöldelleni még ki sem látta, ha mi sem sikerült, 's a fak nem gyümölcsöztek volna is, mindenkor még is leveledztek. Évenként az eperfa' zöld diszében való megjelenéséről 's lombosulásáról bizonyosok lehetünk, az soha meg nem csalhat. Történhetik ugyan hogy az első hajtást tavaszi fagy leforrizza; de ez keveset árt, mert két hét alatt ismét új hajtással kedveskedik. De még a férgek' veszélyei alá sincs vetve; mert az eledel legnagyobb hiányában is, selyembogaron kívül semmiféle féreg meg nem támadja. Cserebogarak, levélészek, 's fak' más ellenségei távoznak az epertől, úgy hogy nem található növényt, melly olly csalhatatlanul várakozásunknak megfelelően, mint az eperfa. — De nem csak az időjárás és férgek ellen oltalmazva vagyunk, hanem az emberek' minden némü családait jobban daczolja más földi természetmennyél. Egy hangulag elesmerik a mezei gazdák, hogy a földművelésnek minden nehézségei közt legnagyobb az ellenőrség, szünet nélkül ismételik a' biztosságot, mondják, hogy a' legpontosb felügyelés s' legjobban elrendezett ellenszámítás nélkül a' haszon, ámbár az ipar' minden ágában, leginkább pedig a' földművelésnél lehetetlen. Min-

den növény míg a' szabad földeken van sok a-lacson lélkü' lopásai, midőn pedig már csűrökben, pinczékben, rak- vagy magtárakban vagyunk a' gondviselők' hűtelenségei alá van vetve. De ki is őrizheti azt, a' mit a' becsület nem oltalmaz? 'S innen vagyunk, hogy gyakran menél nagyobb a' birtok, annál több a' család, 's annál kisebb az arányos jövedelem. Ellenben a' selyemtenyésztésben ezektől tartani korántsem lehet, mert mivel nem gyümölcs, hanem csak levél természetlik, kíváncsiságnak tárgyul nem szolgálhat, a' falevél senki előtt sincs becsben, következőleg nincs is ok, annak elcsenésitől félni. Midőn pedig már a' műhelyekbe 's a' selyemtenyésztő házba hozatott, a' szedő' kielégítése végett megmértik. Még a' gubók sem lesznek nálunk a' napszamos' előtt tekintetben, mert nem használhatja; 's minthogy az egész munka házban történik, 's a' bogarak' befonyásának napja tudva van, annál könnyebb az őrködés 's karelláritás. Mezei gazdaság' semmiféle czikke az időjárás, férgek' 's emberek' ellenséges befolyása ellen annyira védve nincs, mint az eperlevél, 's selyemtenyésztés. Ez éppen az által kiterjedőbb jószágok' és uradalmak' birtokosainak ajánlásra méltó, mert a' biztosság a' fő, arra leginkább az uradalmakban törekedni, azt leginkább keresni kell.

Az akadályok közül, mellyek a' selyemtenyésztés' kifejlődését mind eddig honunkban hátráltatták, egyik legfőbb volt az eperfa' ültetése módja. Kinek némü-némü hajlandósága vala a' dologhoz, ültetett ugyan fákat számosabban, de vára míg azok tökéletesen felnőnének. 25 — 30 év előtt tetemes mennyiséggel leveleket az ilyen fákról nem is reménylhetni. Egy század' negyede' lefolyásával pedig nagy a' változás, az ültető az alatt a' földét eladta, vagy a' lakhelyét megváltoztatta, vagy most már idősb korában a' selyemtermesztési kedvét elvesztette, vagy elhala, 's utódja a' fákat kivágatta. Ez célirányos

semmimódon sem lehetett, mert e'féle hosszas várakozás unalmat, 's illyes vállalattól elidegenítést szűl. Követésül vétetett fel Olaszország, de tekintet alá nem bocsátatott, hogy ezen hon századoktól álló fákat örökségül bír. Ha mi is századokat akarunk várni, bizonyosan az unokáink olaszoknál nem alább való selymet mutatandának elő; de azonban mi most kívánunk, most akarunk selymet termesztetni, következőleg más út is kell arra választanunk. Kis Ázsiában, és a' Havasokon túl, hol melegebb nagyon mint sz. 48° alatt, nincsenek különös eper ültetvények, hanem a' szántóföldeken elszórva találtnak, 's úgy műveltetnek, mint a' fűzfák; mellyeknek ágait bizonyos időszakban tövig levagdadják. Ezek azért a' földművelést sem árnyékok sem pedig esőelmellőzés által nem gátolják, 's aratáson kívül még a' levél és fa által mellék hasznot kapnak. Azonban ezen mód nem fog mezei gazdánknál nagy tetszést találni, 's méltán mert a' mi éghajlatunk nem bővölködik olly felesleges meleggel, hogy földeink 's réteink az attóli megfosztást kár nélkül tűrhetnék. Az olasz eperfatermesztés' módját mi minta gyanánt nem használhatjuk; kell tehát tulajdon 's az éghajlatunk' viszonyaihoz czélirányos módot találnunk. Nálunk vannak erdők, az olaszoknál nincsenek. Bükkfa helyett ültetünk eperfát, melly az előbbinél semmivel sem alább való szer. A' bükköt ugyan egészen a' vad természetre bizzuk, de lesz, pedig nem sokára, az az idő is, mellyben nagyobb gondat fordítandunk reá. Ha így, fordítsuk inkább gondunkat az eperfa' nevelésére. Az eddigi epertermesztési hiba volt, hogy gyümölcsfa gyanánt műveltük; neveljük azt ne a' gyümölcsé, hanem levele' kedviért. Ezen czélbul ha művelendjük, más bánás módhoz hogy fogjunk kívánatos. — Az eper szálás 's hirtelen növe plánta, alkalmas földben egy esztendő alatt egész öl magasságnyi hajt. A' telünktől féltetni nem lehet,

mert nedves helyeken nagyon ritkán, szárazabb vagy hegyes tájékon soha sem fagy meg; sőt találtnak 100 esztendő eperfák, mellyek a' legkeményebb telünket daczolták. Azonban úgy műveljük eperfáinkat, hogy azoknak művelések, a' selyemtenyésztéshez czélirányos legyen. Felesleges volna azokat erdő gyanánt 60 vagy 70 láb magasságyira felnevelni, ha az ágakat akarjuk leveledzni a' nélkül, hogy napszámósaink nyaktörés' veszedelmei alá legyenek vetve. Alacsony 's törzsökhajtasokról kell gondoskodnunk, ha selyembogarakat szándékozunk tartani, 's ehhez előlegesen a' földet el is kell készítenünk, ezt a' beültetés előtt néhány lábnyi mélységre felásnunk, trágyázásról gondoskodnunk, az epernövényt elültetnünk, azt megnyesnünk. Mindenki ugyan ezt nem teendű, azonban ki el nem mulasztandja, szorgalmát, 's előleges költségeit bőven jutalmazva látandja.

Többnyire, kik némünémű kedvet kapnak a' selyemtenyésztésre, azt próbául kicsinyben kezdik. A' próba ugyan 's előleges gondoskodás dicsérendő, hol a' dolog' kimenetele még kétséges. De ha már a' sikere több százaktól bébizonyítatott, újlag ismét próbát tenni, czélirányatlan idővesztegetés. Vagy fogjunk hozzá, hogy érdemes legyen, vagy egészen bagyjuk abban. Mit felelnénk annak, ki egy gyümölcsöst akarna telepíteni, 's mondaná: ezt először néhány fákkal akarom próbálni; nemde kinevetnök ötet? De éppen így vagy az eperfákkal, számtalan előleges oktatások, 's jó sikernek példái fekszenek előttünk, biztosítanak bennünket, hogy földünk az eperfa' nevelésére alkalmas, hogy a' bogaraknak legjobb levéllel szolgálnak, hogy a' selyem nálunk hasonló előmenetellel tenyészthetik, mint a' meleg tartományokban, 's hogy houi selymünk olly finomsággal és jellelességgel bír, mint a' chinai, persiai, és az olasz. Ez bizonyos, ez kétségtelen, 's több mint ezernyi tapasztalással megerősített igazság. Kicsiny-

ben többen haszontalanul foglalatoskodnak vele, de nagyobb vállalatokat alig találhatni, többen nevelnek néhány száz gubókat multság' kedvéért inkább, mint selyemtermesztési célból; csak melázunk az eltökélésben, de valljon miért? talán mert ahhoz előleges költség kívántatik? — Tegyük, hogy egy földbirtokosnak, ki néhány szükségtelen holdföldjét, vagy erdeit arra fordíthatná, volna kedve selyemtenyésztést állítani; az első kérdés, miő sommat szándékoznék reá fordítani, 's minő jövedelmet óhajtana? Vegyük, hogy kívánna évenként 2000 p. f. álló jövedelmet, úgy a' földeken kívül az eperlevél termesztésre 3000 p. f. tőkepénzre lesz szüksége. A' földje közül 4 holdat 4 lábnyi mélységre felásat és kitisztítat. Vannak neki téli időben úrbérrel tartozó felesleges jobbágysai, úgy igen csekély áldozattal viheti véghez ezen nagy munkát; ha nincsenek, akkor téli időben sok, ha 250 p. f. fog rugni egy hold' feldolgozása. Ha erdős helyet akar elkészíteni, azon legyen, hogy a' mennyire lehetséges ágbogakat, gyökereket, lombokat, mohát 's e' féléket föld alá temessen, mindent lehetőség szerint porhanyítson, hogy a' beültetendő eperfák annát könnyebben gyökeresedhessenek. Minél előbb tetemes mennyiségű ültetményhez jutás végett legjobb azonnal elegendő számmal gyökeres nemesített növényvel ellátva lenni, nevezetesen philippini eperfákkal (*morus multicaulis*, sok szárú eperfa) 's ezeket morettivel (*morus morettiana*) elegyíteni. A' philippiniek mint csemeték maradnak, a' morettiek magasán felnőnek. Mindjárt kezdetben szükség lesz 15,000 darabra, melly a' Bécs' közelében fekvő Reizenbergi uradalomban mintegy 1000 ft. megszerezhető. (Czim: Bécs, város nr. 760.)

Az ültetés' módja ez: egy holdföldtértség tőkéletes négyszegre rendeztetik, 's egy oldala 40 egyenlő részecskére osztatik, az az minden ölnyi távolságra egy czövek tétetik; ugyan ez

történik az ellenoldalon is; ez meglévén zsinórral egyik oldaltul a' másik oldalig 40 vonalhozatik. Ebben a' vonalban minden három láb után egy philippini epernövény ültettetik, 's mindenkor az ötödik helyett egy moretti, de úgy, hogy ezek a' következő vonalban rézsutan esenek. Illy formán egy holdra 2560 philippini, és 640 moretti fog kívántatni. Ezeket nem lesz tanácsos robotosok, hanem értelmes napszámosok által ültettetni. A' philippiniekből azonnal kell homlításokat csinálni, ha tudniillik 2 lábnyi volna az ág, azt a' földbe hajtani úgy, hogy az öl távolságu vonalak felé egyenségben legyen, 's a' vége a' földből kiálljon. Ez által minden növényből kettő lesz; mert mind a' törzsök, mind pedig a' homlítás ki fog hajtani. Falu helyen illy egy holdnyi munka kerülend 75 p. for. Ha julius' kezdetével a' törzsök, 's a' homlítás 1—2 lábnyira kihajtott, ezeket a' hajtásokat új homlítható ág gyanánt ismét földbe kell bujtatni 's pedig igenyes irányban, a' törzsök hajtást hátra, az homlítását előre. Ekképp mindjárt első évben a' vonalon keresztül összefüggő rendek lesznek. A' morettiek szálasfák gyanánt megnyesetnek. Őszkor minek előtte a' fagy beáll, a' növényeket mind le kell fektetni, azokat szálmával, ganajjal bétakarni, 's jól földdel befödni, hogy az első tél ellen védelmesztessenek. Ezen munka ismét egy holdért 75 p. for. kerülend. Tavasszal, ha már hidegtől nem tarthatunk, azt feltakarandjuk, 's ime juliusban örömmel szemlélendjük a' szép zöld, 's bokros ültetményünket, melly a' nyár' lefolyásával egész ölnyt fog nőni. Semmi egyéb munka ezentúl ez ültetményben nem lesz, mint gyomlálás, kapálás, 's hol hiány van, új homlítás. — A' mennyire lehetséges iparkodnunk kell az utcáit annyira keskenyíteni, hogy csak nehezen lehessen közte járni. E' munka minden holdtól kerülendhet 100 p. for. Ezentúl már az ültetményünk szőlőművelést fog kívánni, évenként tudniillik az ágait tövig le-

kell vagdalnunk 's egyedül csemetékké nevelnünk. Azonban a' morettiek magasan felnőnek 's tökéletes fák lesznek, 25 esztendő' lefolyta után pedig erdő gyanánt állandanak előttünk utódaink' költségtelen használásokra. A' philippinieket tetszésünk szerint használhatjuk, vagy lassan kivághatjuk, átültethetjük, vagy eladhatjuk. Igy kiművelt eperkertünknek minden holdja kerüend 700—800 p. for., 's már selymét második esztendőben kicsinben, harmadikban nagyobbban termesztünk; negyediktől kezdvén minden hold évenként 200 mázsánál több levéllel szolgálnd. Ezekből látható, hogy 4 hold kerüend 3000 for., de adand évenként 800—1000 mázsa levelet, táplálnd 100 lat tojásból költ bogarakat 's illendő bánásmódnál nyújtnd 6000 font gubót, 's minthogy fontja 30 kr., következőleg 3000 forintot, mellyből felebbi számításunk szerint legalább 2000 for. tiszta jövedelem.

Különbféle eperfanek' viszonylagos becseről, 's a' levelek' selyemtermesztésrei alkalmazatos létekről, több szóváltogatás vala, a' nélkül, hogy megegyezés történt volna. Mindenki más véleményű, kinek ez, kinek amaz eperfa nem tetszett meg, 's innen minőt megkedvelt, azt diéséri, 's bizonyítja, hogy több szebb, finomabb, 's tömöttebb selymet ad. Mind ezen állítások bizonytalan véleményeken nyugszanak, egymással ellenkeznek, 's alap nélküliek. Eddig bizonyosan csak annyit tudunk, hogy akar minémű eperfa legyen, mindenkor jó selymet fog nyújtani, csak a' bogarak rendesen tartassanak. Még is hihetőleg mellyik érdemel táplálási és selyemtermesztési tekintetből elsőseget, arról csak akkor merészleljük véleményünket kimondani, ha majd különféle eperlevelek alapos vegytani vizsgálatot kiállottak, 's létrészeiket a' selymével egybe hasonlítandjuk. Többi közt annak is tekintetbe kell jöni, hogy minő létrészei vannak a' levélnek, ha ugyan azon fa

más földben, 's helyzetben nő, vagy más esztendei hajtásról való. E' vizsgálat, melly nekünk ezen annyira érdekes tárgyról pontos felvilágosítást fog adni, már munkálat alatt van, 's következése annak idejében közhírré bocsátatik. Addig, míg az megtörténendik, csak ezen kérdéssel kell foglalatzkodnunk, hogy az epreknek melly nemei érdemelnek elsőseget földünk' tekintetéből, mellyek azok, mellyek selyemtermesztésünk' kezdetében leghamarább szolgálnak elegendő levéllel, mellyek legalkalmasabbak éghajlatunkhoz, 's mellyek fogják bizonyosan kiállni telünket, mellyekről legkönnyebb a' levélszedés, 's mellyek lesznek legolcsóbban megszerezhetőek, 's a' t. Illyen minden tekintetből a' philippini eperfa. Ezen Indiából Európába hozatott eperfaj, csak elfajzott fejér eper (*morus alba*), melly nálunk még kevesbbé ismeretes. Ez nem vetés, hanem ültetés által szaporítható, 's esztendő alatt jó gondviselés mellett 3—5 lábnyit fog hajtani. Ezen hajtásból vagy homlítás csinálhatunk, vagy új ültetvénynek 8—10 ágacszákat belőle vághatunk. A' philippininél semmiféle faj könnyebben és bizonyosabban ültetés által nem szaporítatik, mert jó gondviselés mellett 100 ültetvény közül alig lesz egy, hogy meg ne foganzék. De minthogy ritka kertész fog így felügyelni, ezen okból jobb lesz homlításokat csinálni, kevésb ugyan de bizonyosb növényeink lesznek, mert homlítás várákozásunkat meg nem csalja. Új ültetményhez legjobb esztendőös gyökeres philippinieket venni, azokból mindjárt az első ültetésnél egyes, juliusbau pedig kettős homlításokat tehetni. Illy módon már első esztendőben minden növényből négyet, másodikban tizet, harmadikban pedig már néhány huszat csinálhatni, úgy hogy rövid idő alatt egész erdő fog ezen nemes növényből fennállani. Nincs egyéb eperfaj, melly ennek hirtelen növésivel, szaporítási könnyüségével hasonlításba jöhetne; de leginkább lomb-

jaira nézve kitünő, két tenyérnyi söt tányér nagyságu levelei vagynak, e' mellett még is finomságra, 's gyöngeségre a' többit felül múlja. A' selyembogarak olly örömet eszik, hogy a' többit ott hagyják, ha ehhez vannak szokva. — Sok helyeken azt állították, hogy ezen levél a' többinél nedvesebb, 's abból az okból kevésbé alkalmas. De ez, azon merő színből 's gyanuságból kimondott alaptalan állításokból való, mellyekkel sok mezei gazdák csekély tapasztalás ellen küszködnek. Robinet Poitiers városában ezen című: „Annales de l'agriculture française“ irományában egy vizsgálatot közölt, mi szerint ha p. o. 100 mázsa eperlevél megszáritatik, szárítás után spanyol eperből marad 54 mázsa, vad eperből 56, béoltás által nemesített eperből 40, philippiniből pedig 44. Innét kitetszik, hogy kevesebb nedvet foglal magában a' philippini. A' szedést nagyon könnyebbíti a' levelek' nagysága, 's mint hogy csak csemeték, azt a' legutolsó napszámos is véghez viheti a' nélkül, hogy valami kárt okozna. Mások azt állították, hogy a' multicaulis a' hideget ki nem állja; posványos helyeken némellykor ugyan megfagy a' gyökere, de mérsékelt száraz földben soha. Jó ugyan télre földdel bétakarani, azonban elkerülhetetlenül nem szükséges. Elsőséget érdemel minden eper közt, mert esztendőben kétszer szedhetni lombjait, és az őszi levele olly tökéletes jó eledelt ad az őszi tenyésztéshez, mint a' tavaszi; gondviselést tehát nagyobbat érdemel, téli időben ganéjjal való bétakarást, 's általjában ajánlást mindenkinél, leginkább pedig az ujoncz selyemtenyész-tökre nézve.

A' vad és a' nemesített eperfa közt semmi fűvészi különbség nincs, mind kettő fejt epernek (m. alba) nevezetik, ámbár annak sok féle nemei vagynak, 's gyakran ugyan egy növényen különbféle levelek találtnak. Vad fának nevezetik ha magból nő fel, de azért a' selyemtenyész-töknek olly tápláló levéllel szolgál,

mint a' nemesített, csak hogy az kisebb, hasított, 's bajosabb a' szedése. Ezen kéjelmetlen szedést még nagyobbítja a' tövishez hasonló termédek sok tüskés ágaknak egymásba bonyolódása. Ezen béoltás által segíthetni, 's így ha nemesb fáról volt az óltvány véve, azonnal kevesebb, de hosszabb 's rendesebb ágakat fog hajtani, mellyeken már nagyobb, több eledelt foglaló, 's könnyebben szedhető levelek lesznek. Azonban az óltás erőltetett 's nagyban igen költséges munka, melly sokszor nem sikerül, a' növény gyakran csonkítatik, 's egy pár esztendei időtöltést húz maga után; ez szemzés által kipótolható, melly a' fának nem annyira ártalmas, de még is majd hasonló kellemetlenséggel jár. Ezek helyett jobb más eperfajt használni, mellyet nem kell nemesíteni, melly már a' magból nemes növénynyel kedveskedik, hirtelen nő, rendes 's tüskétlen ágai vagynak és szép, nagy, nem hasított leveleket hajt. Ez a' moretti eper (m. morettiana) 's így nevezetett háró Jacquintól Moretti professor' tiszteletére, ki legelőször reá figyelmetessé tette. Ezen fa leginkább megérdemli a' közkedvelést, mivel hirtelen magas szárra nő, 's a' telünket kiállja. Könnyebben hozzá juthatni mint a' nemesített albához, épebb más mesterségesen öszvenövesztett fánál, ki ehhez ragaszkodand, nem lesz szüksége más nemesített eperre. (Ezek is a' Reizenbergi uradalomban kaphatók.) Ki multicaulissal, és morettivel elvagyón látva, el lehet minden egyéb más eperfaj nélkül, mert az egyik csemetékként fog előállni, mellyeket évenként tövig levágunk, másik pedig közte szálas fa gyanánt nyulandik fel, mellyet tetszésünk szerint vagy a' maga természetes növésire bizhatjuk, vagy fűz fa gyanánt bizonyos időben nyendhetjük. — Az első fogjuk tenni, ha későbbben a' csemetéket kiirtani, 's egyedül a' morettit akarjuk használni, a' másikat, ha mind a' növényt szándékunk vagyón megtartani, a' mi

kétség kívül célirányosabb is, minthogy a' morettiek mindjárt első tavasszal, a' philippiniek pedig először nyáron, másodszer meg ősszel hajtának leveleket. Ezen elintézés szerint az egész évre feloszlik a' levélszedés, később a' selyemtenyésztési vizsgálat után ki fog tetszeni, hogy efféle rendezet a' dologban egyenlőséget szerez, a' mi nagyobb tenyésztés' kifejlésit leginkább segíti.

Az eperfák' pontos művelése saját figyelmet kíván. Nőni és levelezni fognak évenként, de hogy sok és a' bogaraknak eledelül jó levelet hozzanak, annyi függ itt is a' célirányos bánás módtól, mint akar minémü művelést kívánó más növénynél. Ha célunk, hogy selymet kapjunk, 's ezt selyembogarak által akarjuk természetni, azok' alkotmánya azon anyagokra vezet minket, mellyeket nekik az eperlevélben találniok kell, ha tenyészteni akarjuk. Mulder' vizsgálatja szerint selyemben bőven találhatunk fojtó szeszt (Stickstoff), és a' döglött 's rothadt selyembogarak' rossz szagok tanításul szolgál, hogy azokból nagy bőséggel fejlődik ki szalamia (Ammoniacum.) Tovább egy újabb vizsgálat nyilvánítja, hogy az eperlevélben olly sok fojtó szénszesz (Stickstoffkohle) található, hogy abhoz hamagot (Kali) és vasgáliczot (Eisenvitriol) adván, vérlugsó (Blutlaugensalz) készítetik. Annak a' hamva kevés hamagot (Kali), de sok villósav- sót (Phosphorsaure Salze) foglal magában. Mind ezek az eperfával való bánásmódra vezetnek bennünket. Azon növénynek, melly magának, bogarainak, 's azok' fonatjainak ritka sokaságu fojtószeszt (Stickstoff) kíván, olly állati trágyát kell szereznünk, melly tetemesen nyújt fojtószeszt (Stickstoff) és villósavat (Phosphorsaure.) Illyen trágya tehát lesz: porrá zúzott csont, döglött állatok, vér, körmök, szarvak' hulladékai, ember', barom' sőt még a' selyembogarak' gánaja is. Ha ezt tenni elmúlasztjuk, a' gubóink

nem lesznek sokat érők, bogaraink közül sok el fog dögleni, 's kevés selymet fogunk kapni. A' levelek nem fognak bogarainknak elegendő tápláló anyagot nyújtani, 's mellette az is kicsiny és kevés lesz, 's így teljes igazság gyanánt el kell fogadnunk azoknak az állításokat, kik mondani szokták, hogy egy holdföldről nem várhatni 200 másza levelet, sem egy lat tojásból 60 font gubót. Mind ahhoz, mi a' műveléstől függ, jó vagy rossz gondviselés járulhat, következőleg a' kimenetel is hasznot, vagy kárt okozhat. Egyébiránt egy kiszabott téren termett levelek' mennyisége nem függ a' becsüléstől, hanem a' méréstől, 's ki elisméri, hogy egy hold kaszáló 40 másza szénát, következőleg 200 másza füvet ad, könnyen megitélheti, mennyi levelet adhat sürüen multicaulissal 's morettivel ellátott ültetmény, melly jó földben évenként öl magasságra levelekkel gazdag ágakat hajt. De ha még az sem volna hihető, hogy egy lat tojásból 60 font gubót nevelhetni, jó léssen a' párizsi „Annales de la société séricicole“t és a' Rhodéz' Propagateur-jét átolvasni, mellyekben számos példák jönnek elő, hogy egy latból kaptak 70—80 font gubót, 's hogy az északi Franciaország' újabb selyemtenyésztői rosszul sikerült természetésnek tartják, ha 60 fontnál kevesebet kapnak. Bizonyos ugyan, hogy az olasz honi pór nép egy latból csak 36—40 fontot termeszt, de ezek parasztok, kik nagy korlát alatt vannak; hanem itt műveltebb természetőkről vagon szó, kik értelemmel 's tehetséggel dolgozhatnak, kiknek kedvökért is ezen értekezéseket közlöm. Fő célom pedig, hogy a' mezzei gazdaság' 's ipar' előmozdítóit, kik idő fogyatkozás miatt nem olvashatnak a' selyemtenyésztésről egész könyveket, arra ezen rövid közleményben útmutatást lelnének. Eddig leginkább az eperfatermesztésről szólánk, ezentúl pedig a' selyembogarak' tenyésztése' módjáról folytatandjuk értekezéseinket.

Könyvismertetés.

(Vége a' 17ik számban lévőnek.)

Így van a' dolog a' kivonatilag tanult kis historicussal is, mely előadását bármely tudománynak, de

főleg a' historiának inkább azokra nézt ajánlanám, kik abban már bővebben is jártasok levén, egy pillanattal magokat az egészben feltalálni kívánják: ujonczra nézve emészthetlenn kemény táplálék, min szóbeli világosítással vagy toldalék — magyarázatokkal sem segíthetni biztosan, mert azok a' mellett, hogy könnyen kikerülhetik a' figyelmet, későbbre feledésbe is mehetnek — 's hát ha még a' tanító sincs azokkalai mindig készen? akkor kénytelen lesz a' gyermek beérni azon sovány dolgokkal, mellyek a' könyvben eleibe szabatrák.

Gyermekekre nézt nem arra kell törekedni, hogy mentől többféle tárgyról valamit, hanem inkább kevesebbről mentől többet 's kielégítőleg tudjanak. Melly elvből kiindulva, miután számunkra kiválogattuk a' historia' tömegéből a' kitűnőbb változásokat, jó vagy rossz következőkben tanúságos történeteket; kiemeltük a' közhasznúvá vált találmányokat, mesterségeket; felkerestük a' vétket és erényt tisztán tükröző életleírásokat, jellemfestéseket: akkor mindazokat környületesen érdekes részletek' kíséretében úgy kell előadnunk, hogy sem a' terjedelmesség kitérni nem tudó figyelmeket el ne ölje, sem a' rövidség az értelmességnek ne ártson. Így lesz aztán a' könyv gyermekek előtt kapóssá, mellyhez erőltetés nélkül is hozzá nyúlunk, 's mondhatni játszodva tanulandnak hőlöte; mert — közbevetőleg legyen érintve — azon sokszor hallható véleményt, mi szerint a' gyermeket csak játszodva kell tanítani, józan megfontolással nem úgy kell vennünk, hogy csak akkor szorítsuk könyvhöz, ha jó kedve hozza magával 's lecczkéjét csak időtöltésből időtöltésre tanulgassa, mint a' francia vagy kozák tanuczot — sőt szükség korán értésére adni, hogy a' tanulás munka 's könnyű szerrel tudományhoz jutni nem lehet —, oda szorgalom, még pedig saját szorgalom kívántatik: különben majd nagyobb korában, midőn már szeretne valamit tudni, azonban nem fér nyakára a' szokatlan munka, sem az üres homlok' dörgölésére nem ugrik ki mindjárt Minerva, későn fogja megsiratni gondatlanul eljátszott idejét. Hanem a' játszodva tanításon azt érthetni inkább, hogy mind szóval, mind írásban olly érdekessé varázsoljuk a' tudományt, mi önként serkentse a' gyermeket tanulásra, kedves elfoglaltatást nyújtson lelkének 's ráfordítandó fáradságát időtöltésnek tekintse. Legalább historiában olly kedvesgü könyvet ohajtanék en is tanodánkban kézen forgva látni, melly ha jóval fokosabb lenne is a' kézalattinál, abból még is annyi lapot, mint ebből kérdéscecskét hamarabb 's jobb kedvvel lehetne megtanultatni, több sükert 's maradandóbb ismeretet várhatnánk utána. A' gyenge kor rendszerint emlékező tehetségével hosszabb munkát kitart, mint a' miben itelnie 's okoskodnia kell, annak kell tehát több táplálékot nyújtani, míg erre lenne több szüksége. A' fennebb említettem könyvek mind sokkal vastagabbak, de ha a'

német gyermek azokat megbírja, a' magyar miért ne bírna meg akkorákat 's nagyobbakat is?

De nem folytatom tovább, — ohajtásaim úgy is hosszabbra terjedének, mint előre számítottam. Ez okból a' könyv' részleteibe sem bocsátkozom, nem annyira bírálati szándék, mint egy illy nemű könyv' tervezése körül támadott eszmém' tudatása ösztönözvén írásra. Csupán a' nyelvre nézt nem mellőzhetek el egy-két észrevételt figyelmeztetésül a' szerzőnek. A' naponta fejlődő nyelvcsint, úgy látszik, szerző maga is szereti, de még egészen nem sajátította, innen írásmódja nem elég szabatos 's a' helyesírás' újabb szabályai ellen sokszor vét: pedig sehol sem kell olly vigyázóknak lennünk, mint gyermekeknek szánt írások körül, mert ők azok szeriut tanulván először, ha valamely hibát egyszer megszoktak, későbbre hajosan válhatnak meg attól. — Továbbá nem helyeselhetem, hogy szerző az idegen neveket magyar kiejtés szeriut akarta leírni, mert így — a' mellett, hogy az e'féle magyartások mindig kényesek — olly alakok' helyegét nyomhatják a' gyermekek' elméjébe, mellyeknek eredeti képeket más könyvekben látva meg nem ismerik, 's kettős munkába kerül, míg az alárzot levonva színről színre megbarátkozhatnak azokkal. Ennélfogva Ansu (inkább Anzu) helyett helyesebben íratik vala Anjou, Laipczig h. Leipzig vagy Lipcse; Rava jla k (inkább Ravalják) h. Ravailac; Laikien berg h. Leuchtenberg; Britania h. Britannia; Czvingli h. Zwingli; Reformaczió (inkább Reformatzio) h. Reformatio; Süli h. Sully; Vasington h. Washington; Szimatika h. Schismatica 'sat. Vagy ha a' kimondáson minden képp könyviteni akart szerző, akkor az eredeti szó után a' magyartottat is rekeszben oda csatolhatja vala — így aztán az emlékező tehetség sem tévedhetett 's a' kiejtés' nehezségén is segítve lett volna.

A' nyelvhibák' elősorolásával nem fárasztom a' t. olvasót. Számosbak azok 's néhol kiáltóbbak is mintsem egy pár szóval 's elég türelemmel előbeszélhetnök. Csak annyit mondunk: iralmunk' jelen állásában, ki írói pályára lép, ha a' nyelvre kellő gondot nem fordított, hivatását bármelley jeles elmeművel is csak félsúlyra teljesítette. Szerző különösen vegye szívére e' jámbor kebelből eredett észrevételt. —

Ezek valának, miket e' könyvecske körül elmondani jónak véltem, azon őszinte kívánság mellett: bár mozgásnak indult korunkban iskoláink' számára menél több szívkepző 's elmederítő kézikönyvek készülnének; bár támadnának sok munkás férfiak a' nevelés' sürgető szükségein segíteni serények és készek, kik közé szerzőt is örömet számlálom, 's reméllem, hogy második kiadás' alkalmával ezen könyvecskéjét is majd használhatóbbá tenni el nem mulatandja. —

Nyarádmenti.

Nyomatott az erdélyi Híradó-intézet' betűivel.